

ŞERH KİTAPLARI GEORGE PRIOR'U TANIR MI?

İ. Hakkı AKSOYAK*

ÖZET

Bu makale, 19 yüzyıl şairlerinden Refi-i Kâlâyî'nin saatçilik terimlerini işlediği 12 beyitlik gazelinin 8. beytinde geçen "biryol" kelimesinin anlamı üzerinedir. Halk içinde "biryol" olarak söylenen ve yazılan kelime, on sekizinci yüzyılda yaşamış İngiliz saat imalatçısı George Prior'un adıdır. Bu örnekten hareketle Divan Edebiyatı şiirlerinin sadece geleneksel şerh metodu ya da modern yöntemlerle değil şairin yaşamış olduğu yıllardaki her türlü materyalin kullanılması ile anlaşılabilmesine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: George Prior, Saatçilik terimi, Refi-i Kâlâyî, Divan Edebiyatı.

DOES INTERPRATION BOOKS KNOW GEORGE PRIOR?

ABSTRACT

This article from the 19 th century poet watchmaking term process Refine-i Kâlâyî'nin couplet 12 of the 8th of lyric In the last couplet "biryol" is on the meaning of words. People in "biryol as" the word spoken and written, have lived in the eighteenth century, of British jam manufacturer is the name of George Prior's. From this example, the poetry of the Divan Literature only traditional methods or modern methods şerh have experienced the years of the poet is not any use of material can be understood by drawing attention to.

Key Words: George Prior, watchmaking term, Refi-i-Kalayî, Divan Literature.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ANKARA. E-posta: aksoyak@gazi.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Makalemize konu olan “George Prior”, 18.yy.da yaptığı saatlerle ün kazanmış, ismi bir saat markası olmuş İngiliz saat imalatçısıdır. Bugün, Saat ve antika tutkunları dışında günümüzde George Prior ismini saat ve antika tutkunları dışında bilen sayısının çok az olduğu söylenebilir. George Prior’un adı edebiyat araştırmacıları ve şarihler tarafından gerekli görülmebilir. Hatta 18-19.yy. şairi Refî-i Kâlâyî¹’nin saatçi güzelini anlattığı 12 beyitlik gazele rastlayınca kadar, Osmanlı şiirinin bir kesitini anlayabilmek için Prior hakkında genel bilgilere ihtiyaç duyulacağı bizim de aklımıza gelmezdi (Kâlâyî’nin mezar taşı için bkz.resimler) Aşağıda tam metni verilen Klasik şiirde gazelin beyit sayısı göz önünde bulundurulduğunda uzun sayılabilecek bu gazel saatçilik terimleri ile örülüdür. Şiirin bir meslek grubunun jargonu üzerine kurulu olması ayrı bir yazı konusudur. Bu bildirinin konusunu ise gazelin 8. beytinde iki kere geçen “biryol” kelimesini öncelikle beytin sonra da gazelin anlatım bütünlüğü içinde bir yere oturtma çabası oluşturmuştur. Şimdi içinde bu bildiriye konu olan beytin bulunduğu gazeli tamamını okuyalım:

Berây-ı Sâat-nâme²

Akl-ı tâmmın çaldı uşşâkım o sâ’atçi beçe
Zarf-ı tenden zahm-ı zülfi akrebi işler içe

Görmedim ol fâris-i hüsne gelir at başı bir
Esb-i dil zülfüne kösteklendi anm haylice

Çok mu rakkâs-ı felek ol âfitâba meyl ile
Tâs-ı çerhi çaldırıp oynarsa her gün her gice

Yüz ayârdır o sîmîn-cebhe hüsn ü ân ile
Tuhfe-i hâle³ nazar kıl sevmeyim anı nice

Şems-i hüsnü akreb-i zülfünde âlem müşteri
Kâr-ı vashı çıkmada sâ’at-be-sâ’at râyice

Bir usûl ile beni zencîr-i zülfe bağladı
Çıkdı andan sâniyen zâr u enînim hârice

Eşk-i çeşmim seyl desem nâz ile ol sâ’at siler
İndirip bindirmede uşşâkım çekmez güce

¹ Refî-i Kâlâyî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: İ. Hakkı Aksoyak, -“Refî-i Kâlâyî’ye Dair Yeni Bilgiler ve “Geçme Çubuk” ile İlgili Manzumesi”, *Türk Kültürü İncelemeleri*, İstanbul 2001, S. 4, s. 159-172.

² berây-ı sâat-nâme] gazel be-mezâmin-i sâatçi.

³ tuhfe] tamga.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Basma bir sâ'at demişdim⁴ biryol/peryol⁵ olmaz mı dedi
Beklerim semt-i Vefâdan belki ol bir yol geçe

Hîç gurûb anmaz eder mihr-i ruhundan ihtirâz
Lîk iftâr-ı visâlin söyler ammâ gizlice

Münharif turmuş bakar zâhid ayâr-ı hüsnüne
Şöyle kim dîvâr-ı hayretde dönüp bir kerpice

Âşık-ı deryâ-dile hep gösterip alış veriş
Nev-resân ile kurar kum sâ'atiyle bâziçe

Bir usûl-i çâr-yek çaldırır oynardım Refî
İrtifâ-ı evc-i hüsnü öyle gâyetde yüce Kâlâyî⁶

Görüldüğü üzere Refî-i Kâlâyî, bu gazelinin tamamını saatçilik jargonu üzerine kurar. Divan nüshalarından birinde gazelin başındaki “be-mezâmin-i sâatçi” başlığı da gazelin konusunu ihtilafa mahal bırakmaksızın açıklar: gazel bir saatçi çırağı için yazılmıştır. Gazelde geçen saatçilik jargonu ve terimlerinin tevriyeli kullanımları, sosyal hayatın şiire yansımaları noktasında ayrı bir yazı konusu olabileceğinden biz asıl konumuz olan sekizinci beyte gelelim. Bu beyti, kurallı cümleye şöyle aktarabiliriz:

“Basma bir sâat” demiştim; “biryol olmaz mı?” dedi. O sevgili, Vefâ semtinden belki bir yol geçer diye beklerim.

Basma saat terimi, taradığımız kaynakların yalnızca birinde, Hicri 8 Zilkade 1331/Miladî 9 Ekim 1913 tarihinde yazılmış, Rize iline ait 1509 no'lu şerhiye sicili defterinde, “basma saatin değeri⁷” cümlesinde geçer. Bu bilgi “basma saat” adında bir saat cinsinin olduğunu işaret etmektedir. Aslında basma, cep saati terimlerinden olup saat kapağını açmak için kullanılır. Çünkü eskiden saatlerde ön ve arka kapakları açmak için basmak gerekmiştir. Aşamalı basma mekanizması ile ilk basmada ön kapak ikinci basmada arka kapak açılmış (bkz. resimler)⁸.

İkinci dizede geçen biryol hem “yol” hem de “kez” anlamındadır. Beytin yol anlamı da semt ismi olan Vefâ sözcüğüyle

⁴ demişdim] diledim.

⁵ biryol] periyol.

⁶ Refî-i Kâlâyî, *Divan*, İstanbul 1284, s.122.

⁷ Ümit Erkan, *1509 nolu Şerhiye Sicili'nin Transkripsiyonu*, s. 10-11. [erişim] <http://www.rizetarihi.com>.

⁸ Nitekim, diplomatik bir hediye olması sebebiyle 19.yy.da meydan saati, daha öncesinde ayaklı saat ile müzikli saat de bilinmekle birlikte saat ticaretinde sayısal çoğunluk, bireysel kullanıma yönelik cep saatindedir. George Prior imzalı ve Prior taklidi saatlere dair fotoğraflar da hep cep saatidir (Otto Kurz, *Sultan İçin Bir Saat*, İstanbul 2005, s. 105).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

ilgilidir. Vefâ sözcüğü aynı zamanda duygu ismi olan “vefa”yı da çağrıştırır. İstanbul’un en eski yerleşim yerlerinden olan Vefa semti, ticaretin de önemli merkezi olmuştur. Saat dükkânlarının merkezi eskiden Galata semti olmakla birlikte şairin bu şiiri kaleme aldığı yıllarda muhtemelen Vefâ semtinde de George Prior marka saatler saatçi dükkânlarını süslüyor olmalıdır. Böyle bir ihtimal doğru ise “vefâ” kelimesi saat ticaretinin yoğun olarak yapıldığı bir semt olmak itibarıyla beyte bir çağrışım da katabilir.

Beytin ilk dizesinde “biryol” a dönersek bu sözcüğünün anlamını bulmak için Osmanlı Türkçesi sözlükleri ile yabancı dildeki sözlüklere bakmamıza karşın bir sonuç elde edemedik. Hatta bu gazelin yer aldığı biri tez diğeri basılı çalışmada “biryol” sözcüğü “bir yol” şeklinde iki kelimeye bölünerek çeviri yapılmış⁹. Biryol sözcüğünün beyte uyan anlamı bir kıraat kitabının dipnotunda saklı imiş. Bu bilgiye göre Corci (George) Piryol, eski bir saat fabrikasının adı olup, kitabın basıldığı yıllarda (1334/1918), bu fabrikanın saatleri antika hükmünde sayılmaktaymış¹⁰.

18.yy.da Osmanlı için özel olarak saat tasarlayan George Prior’ın saatleri Osmanlı’da meşhur olmuştur. Mesela Mevlana Müzesi’nde Said Hemdem Çelebi’nin hediyesi olarak dört ayrı müzik çalan George Prior London imzalı romen rakamlı 1851 tarihli bir saat kayıtlıdır¹¹.

“Kadranın üstünde George Prior’ın adı olmasına Türkiye’de iyi bir zanaatkârlığın güvencesi gözüyle bakılıyordu; bu olgu, dürüst olmayan İsviçreli firmalara piyasaya hepsi de George Prior’un imzasını taşıyan düşük kaliteli ama ucuz taklitler sürülerek sömürülmüştü¹².”

“Prior” kelimesinin “Biryol” şeklinde telaffuzu ise, Arap harfli yazımdan kaynaklanmış olmalıdır: **بريول**

Benzeri biçimde Osmanlı döneminde ünlenmiş yabancı bir saat markası olan Arlaud, bir cep saati de Arap harfleriyle; **على ارلد** şeklinde yazılmıştır¹³.

⁹ M. Kayahan Özgül, *Osmanlı’nın Hazânında Gazel Dökümü*, Ankara 2006, s. 155; Bilal Alpaydın, *Reft-i Kâlâyî Divanı*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Azmi Bilgin) İstanbul 2007, s.22, 165.

¹⁰ Mehmet Atâ, *İzahlı Kıraat*, İstanbul 1334/1915, s. 43.

¹¹ [erişim] <http://www.semazen.net> (07.02.2009).

¹² Kurz, *age.*, s.69.

¹³ Kurz, *age.*, s.101 (Resim 18-a).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Bu bilginin de tanıklığından yola çıkarak dikkatlerimizi saatçiliğin Osmanlı'daki serüveni ve önemine çevirdik.

Osmanlıda saatin kısa tarihi: İngiliz - Osmanlı ilişkileri 1583 yılında İngilizlerin düşük vergilerle ticaret yapmalarını sağlayan ilk ayrıcalıkları içeren kapitülasyonun imzalanması ile resmen başlar. Ticaret kuruluşlarının, temsilcileri ilk resmi elçiler olurlar. Elçilerin isteklerini iletebilmelerinin tek yolu sarayda huzura kabul edilmektir. Bu nedenle de padişahı ve diğer devlet görevlilerini memnun etmenin yollarını bulmak zorundadırlar. İngiliz elçileri de diğer Avrupalı ülkelerin elçilerinin daha önceden başlattıkları zengin hediyeler getirme geleneğine uyar. Özellikle türlü marifetleri olan mekanik bir saat ve zengin kumaşlardan oluşan hediye paketini padişaha sunmaları elçi kabul törenlerinin önemli bir kısmını oluşturur. Ticaret alanında da iyi bir planlama yapan İngiliz tüccarlar böylece Türklerin saatlere olan düşkünlüğünü fark eder. Özellikle 18. yüzyılda saat ticaretini ele geçirirler. Bu saatlerin çoğu günümüze gelmeyi başaramamışsa da Topkapı Sarayı Müzesi Saatler Bölümü, kimisi diplomatik kimisi de özel siparişlerle saraya girmiş çok sayıda İngiliz saatini bulundurması ve Türk pazarı için özel olarak tasarlanmış İngiliz saatlerinin en iyi örneklerini içermesi nedeniyle en önemli koleksiyona sahip sayılır¹⁴.

Prior saatleri, Saat Üreticileri ve Prior ailesi: 18. yüzyıl sonları ve 19.yüzyıl başlarında Türk pazarında en fazla aranan cep saatleri ise Geoge Prior markalı olanlardır (Prior saatlerinin resimleri için sondaki resimlere bakınız.). 1782-1830 yılları arasında faaliyet gösteren George Prior, Türk pazarı için çok sayıda cep saati yapmıştır¹⁵. Nurettin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi* adlı eserinin saat maddesinde o dönemlerde cep saatlerinden özellikle İngiliz Piryollerinin çok rağbet gördüğünü ve bunların iç içe açılır üç dört muhafaza içinde küçük bir kaplumbağa şeklinde olduğunu anlatır. Bunların az süslü olanlarının kese kese akçaya, o günlerde beş altına satıldıklarını daha küçük, daha zarif, altın mineli Piryoller ve George Piryollerin ise önemli şahsiyetlere ait olup fevkalade kıymetli olduklarını ekler¹⁶. George Prior'a ait çok sayıda değerli saat de günümüze kadar gelebilmiştir. Bunlardan kristal kubbeli olanı Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonlarında bulunan güzel örneklerden biridir (Bkz. Resimler).

18. yüzyılda Isaac Rogers, Daniel de Saint Leu, Ralph Gout, Markwick Markham, William Kipling, George Prior, Benjamen Barber Türkiye için fazla miktarda cep saati üreten başlıca firmalardır¹⁷. George

¹⁴ Netice Yıldız, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İngiliz Saatleri ve Topkapı Sarayı Koleksiyonu", *Belleten* LXX, 259 Aralık 2006, s.919-973.

¹⁵ Yıldız, agm., s. 941.

¹⁶ Nurettin Rüştü Büngül, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, İstanbul, tarihsiz, C. 2, s.50-51.

¹⁷ Yıldız, agm. 942.

Prior (1782-1830): John Prior'un oğludur. 1793 senesinden 1830 senesine kadar saatçi olarak meşhurdur. Bilhassa Türkiye'ye hususî saat imâl etmekten nâm kazanmıştır. Bu yüzden Londra'daki Saat Akademisi'nden iki nişân almıştır. Yaptığı cep saatleri ekseriyetle 3 zarflıdır. Bu ustanın el ile yaptığı saatler Newyork'taki Metropolitan Müzesi'nde ve Londra'daki Victoria and Albert Müzesi'nde bulunur. Aynı ustanın British Müzesi'ndeki koleksiyonunda zarflarının üzerinde ayet yazılı olan bir saat de vardır. Bu ustanın yaptığı saatler, Topkapı Sarayı müzesinde de mevcûd olup müzenin saat koleksiyonunun önemli parçalarından sayılırlar.

Edward Prior (1800-1868): George Prior'un oğludur ve Türkiye için hususî saat imal etmekle nam kazanmış bir ustadır. Bu usta tarafından imal edilmiş saatler, Newyork'taki Metropolitan ve Londra'daki British müzeleri ile meşhur Frankel Dennison koleksiyonlarında bulunmaktadır. Ayrıca Topkapı Sarayı müzesinde de bu saatlerden örnekler mevcuttur. 19. yüzyılın sonuna kadar İstanbul'da Kapalıçarşı'da Prior saatleri satın almak mümkündü. Bu saatler Epremyan, Beeldyan ve Sarrâf firmalarında da satılırdı¹⁸.

Saatin önemine dair bir belge: Reşâd, *Letâif-i İnşâ veyahut Muharrerât-ı Nâdire-i Reşâd*, adlı inşâ kitabında, saat hediyesine nasıl teşekkür yazmak gerektiğe dair bir tezkire örneğine yer veriyor:

Hediye-i Sâ'at Teşekkürünü Hâvî Bir Tezkire: Bânî-i muvakkıt-hâne-i imkân *takaddese zâtihi an-ihâtai'z-zemân ve'l-mekân* hazretleri dakîka-şinâs-ı umûr-ı dîn ü devlet ve girih-güşâ-yı mesâlih-i mülk ü millet olan zât-ı Yûsuf-simât-ı vekâlet-penâhlarının keffe-i mizân-ı şinşine-i hüsnini ve levha-i manâ-nümâ-yı “ *adli sâatin hayrun min ibâdetin sebîn sene*¹⁹” olan dest-i kerem-peyvest-i asafânelerini ilâ-kıyâmi's-sâ'at mahfaza-i hâtem-i şehryârî buyursun. Bu kerre bendeleriyle:

Bir aceb sanatlı sâ'at kim bakıldıkça verir
Rîze-dârân-ı gama şâm-ı meserretten haber

Dakîkasınca bir sâat-i cihân kıymet ü pesendide-i sanat ihsân buyurmaları ni'am-ı celîle-i sâ'ireleri mukâbilinde sâniye-be-sâniye hareket eden zebân-ı mahmidet-beyân-ı âcizânemi bütün bütün hasr-ı edâ-yı şükranını etmiş muhat-ı alem-i âlem-ârâ-yı sadâret-penâhları buyruldukda ol bâbda. Hâfız Müştâk²⁰.

Edebiyatımızda George Piryol Saati: Belirleyebildiğimiz kadarıyla Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu*, Falih Rıfkı'nın *Eski*

¹⁸ Wolfgang Meyer, *Topkapı Sarayı Müzesindeki Saatlerin Katalogu*, İstanbul tarihsiz.

¹⁹ Hadis: Bir saat adl etmek, yetmiş sene ibadetten hayırlıdır.

²⁰ Reşâd, *Letâif-i İnşâ veyahut Muharrerât-ı Nâdire Reşad*, İstanbul 1308/1891, s. 13-14.

Saat, Refi Cevat Ulunay'ın *Eski İstanbul Hayatı* ve Sait Fâik'in *Açık Hava Oteli* adlı eserlerinde bu saat markası yer almaktadır.

Yukarıda Osmanlı'da saatin tarihi, George Prior adlı İngiliz saat imalatçısı ve onun ürettiği saatlerin özellikleri ile bunun edebiyat tarihimizdeki yerine kısaca değinildi. Bu bilgiler ışığında Refî-i Kâlâyî'nin söz konusu beytinin ilk dizesinde geçen ve divan neşirlerinde "bir yol" şeklinde okunan "Biryol" kelimesi ile aslında dönemin çok ünlü Prior marka saatinin kastedildiği, bu kelimenin ya konsonant tasarrufuna dayalı Arap harfli Türk yazı sistemi ya da dönemdeki telaffuzu sebebiyle bu şekilde şiire girdiği şüpheye mahal bırakmayacak kadar açıktır.

Sonuç

"Şerh Kitapları George Prior'u Tanır mı?" adlı bildirimizden hareketle şerh veya şiir açıklamaları konusundaki genel görüşlerimi de açıklamak isterim.

Divan edebiyatı araştırmaları ve öğretiminde şiirler söz konusu olduğunda ya anlamı ön plana çıkararak geleneksel şerh yöntemi ya da anlamla birlikte şiirin ses katmanlarını da gözeten modern çözümleme yöntemleri şeklinde iki seçenek vardır. Ancak çoğunlukla anlam ilişkilerinin önemsendiği geleneksel şerh kullanılmaktadır.

Edebiyatımızda daha çok Farsça şiirler, özellikle Mevlânâ, Hâfız, Câmî gibi şairlerin şiirleri şerh edilmiştir. Ancak Divan şiirine ait bütün metinleri şerh veya modern yöntemlerle anlamak de her zaman mümkün değildir.

Türk edebiyatında şiir şerhi çalışmaları genellikle Farsça şiirleri açıklamaya dayanır. Türkçe tasavvufî şerhlerde geçen terimlerin anlamlarından hareketle Divan edebiyatı şiirlerini açıklamak ise pek de doğru değildir. Çünkü tasavvufî şerhler Divan edebiyatı şiirlerini açıklarken temel değil ancak yan kaynak olabilir.

Klasik şerh kitapları Farsça şiirleri şerh etmişlerdir. Bu şerhlerden Divan edebiyatı şiirleri için en önemlileri Şirazlı Hâfız Divanı şerhleridir. Hafız'ın üzerine yapılmış Türkçe şerhler de Sûdî-i Bosnevî (ö.1596), Surûrî (ö. 1562) ve Şemî'ye (ö. 1596'dan sonra) ait olup bu şerhler de ancak 17. yüzyıla kadar gelmektedir. Henüz karşılaştırmalı sözlüğü bile hazırlanamayan söz konusu şerhlerden ancak Hâfız'ın kullandığı kavramların geçtiği şiirler için yararlanabiliriz. Özellikle şairlerimizin kullandığı yerli malzemeyi bunlarda bulmak genellikle mümkün değildir. Bu konuya ilişkin pek çok örnek sıralamak mümkün ise de burada Necatî Bey Divanı'ndaki bir yer adı olan "Temennâ Kayası" örneğini hatırlatmakta yarar var. *Latîfî Tezkiresi*'nde konuyla ilgili açıklama şöyledir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Tağlar kadar niyâz u tevakku yeter bana

Ferhâd'a Bîsütûn Temennâ Kayası'dur (Necâtî Bey)

(Dağlar kadar niyaz ve arzu bana yeter. Ferhat'a Bîsütûn Temennâ kayasıdır.)

Temennâ Kayası şehrin ortasında kara taştan yapılmış bir kulenin ismi imiş²¹. Latîfî Necatî Bey'in şiirlerinde geçen bazı tabirleri açıklama gereği duyar. Gerek Temenna Kayası gerekse Biryol örneklerinde görüldüğü üzere söz konusu beyti/şiirleri anlayabilmek için mevcut şerh ya da metin çözümlemesi anlayışı da bizi bir sonuca ulaştırmayacaktır. Yeniden bildirimizin başına dönersek şerh kitaplarında veya tezkirelerde yer almayan ancak şiirin dünyasını anlamak için bilmemiz gereken kelimeleri/terimleri nerede bulacağız? Sorunun cevabı şudur: Divan edebiyatı dönemine ait şiirlerde geçen anlayamadığımız ibareler konusunda şairlerin yaşadığı dönemde veya daha önceki yüzyıllarda basılmış edebî olsun ya da olmasın her türlü materyal bize yardımcı olabilir.

²¹ Rıdvân Cânım, *Latîfî Tezkiretü's-şuarâ*, Ankara 2000, s.520; Mustafa İsen, *Latîfî Tezkiresi*, Ankara 1990, s. 333.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

KAYNAKÇA

- AKSOYAK, İ. Hakkı, "Refi-i Kâlâyî'ye Dair Yeni Bilgiler ve "Geçme Çubuk" ile İlgili Manzumesi", *Türk Kültürü İncelemeleri*, İstanbul 2001, S. 4, s. 159-172.
- ALPAYDIN, Bilal, *Refi-i Kalayı Divanı (inceleme-metin)*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Azmi Bilgin), İstanbul 2007.
- ANDREWS, Walter G. -Mehmet Kalpaklı, *The Age of Beloveds*, London 2005.
- BÜNGÜL, Nurettin Rüştü, *Eski Eserler Ansiklopedisi*, İstanbul, tarihsiz, C. 2, s.50-51.
- CÂNİM, Rıdvân *Latîfî Tezkiretü's-suarâ*, Ankara 2000, s.520.
- ERKAN, Ümit, "1509 nolu Şeriyeye Sicili'nin Transkripsiyonu", s. 10-11.
- İSEN, Mustafa, *Latîfî Tezkiresi*, Ankara 1990.
- KURZ, Otto, *Sultan İçin Bir Saat*, İstanbul 2005.
- Mehmet Atâ, *İzahlı Kıraat*, İstanbul 1334/1915.
- ÖZGÜL, M. Kayahan, *Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*, Ankara 2006, s. 201.
- ÖZGÜL, M. Kayahan, *Osmanlı'nın Hazânında Gazel Dökümü, Modern Türk Şiirini Ararken*, Ankara 2006, s.155.
- REŞÂD, *Letâif-i İnşâ veyahut Muharrerât-ı Nâdire Reşad*, İstanbul 1308/1891.
- TEKİN, Gönül Alpay, "Eski Türk edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açıklamalarla Çevrilmesinin Gerekliği Üzerine", *Mustafa Canpolat Armağanı*, (Hazırlayanlar: Aysu Ata-Mehmet Ölmez), Ankara 2003, s. 233-254.
- REŞÂD, *Letâif-i İnşâ veyahut Muharrerât-ı Nâdire Reşad*, İstanbul 1308, s. 13-14.
- Sirus Şemisa, *Şâhidbâzî Der-Edebiyât-ı Fârsî*, Tahran 1381, s.85.
- WOLFGANG, Meyer, Topkapı Sarayı Müzesindeki Saatlerin Katalogu= Catalogue of Clocks and watches in the Topkapı Museum= Katalog der ausgestellten uhren im Topkapı Sarayı Museum zu İstanbul= Catalogue des Penduleset montres exposes au Muse Topkapı Sarayı, İstanbul tarihsiz.
- YILDIZ, Netice, Topkapı Sarayı İngiliz Saatleri Koleksiyonu, (British Watches and Clocks in the Topkapı Palace Museum Collection), XII.Sanat Tarihi Araştırmaları ve Haberleşme Semineri, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul, June, 1992.
- YILDIZ, Netice, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İngiliz Saatleri ve Topkapı Sarayı Koleksiyonu", *Belleten LXX*, 259 Aralık 2006, s.919-973.
- YILDIZ, Netice, *Osmanlı- İngiliz Sanat Eseri Alış Verişi, 1583-1914*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1987.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*